

לא רצה להתמנות לרמטכ"ל עד שבין גוריון לחץ עליו. מימין: הרמטכ"ל דורי ורבים בגוריון

המפקד הראשון

רמטכ"ל צה"ל הראשון, יעקב דורי, היה אדם צנוע ודמות שונתרה בצל ■ ד"ר מדרכי נאור פרסם ספר שחוקר את דמותו ומבקש להציג באור חדש את פעליו הרבים: "במדיה רבה, דורי הקים את צה"ל"

יעקב בר-און

ישראל ידעה אירועים משמעותיים רבים בשלושה חודשים שבין אפריל ליולי 48'. בדיון על תקופה זו חזרת וצפה גם ביום העצמאות, השאלה מי אמון היה על הפיקוד הצבאי במלחמה נגד שבע מדינות ערב. בספרו המקיף 'הרמטכ"ל הראשון - יעקב דורי', שהופיע בהוצאות 'מודן' ו'מערכות', מנסה ד"ר מדרכי נאור לתרום לפענוח הסוגיה.

"בעצם, הכוונה שלי הייתה לחבר ביוגרפיה על דורי ולעשות צדק היסטורי עם האיש שכיום לא כל כך ידוע", אומר ד"ר נאור. "במידה מסוימת זה באשמתי, שכן עם כל זכויותיו הוא היה אדם צנוע, סרבן ראיונות מוצדק שהתחזק מפוליטיקה. שום דבר, כולל מולתו, לא ייקח ממנו את היותו הרמטכ"ל במשך עשור - מרץ 49 ועד תחילה של 'ההגנה' ולא חזר מכן של צה"ל" (מפקד ההגנה כונה בארגון רמטכ"ל, יב"א).

דורי, שנולד באודסה שברוסיה, עות אחדים לפני שהפציעה המאה ה-20, עלה עם משפחתו ב-1906 והיה בוגר המחזור הראשון של ג'ימנסיה הריאלית בחיפה. הוא נתפס כסמל הגדוד העברי במלחמת העולם הראשונה, הגם שעם חזרתו הממושקפת וקראתו שביגרה אותו בטרם עת רחוק היה מלהיראות כמצביא.

"דורי היה הרבה יותר דומה לפרופסור", מציין ד"ר נאור. "ולא רק במראה. עד הקמת צה"ל, בימי 'המדינה שברדף', הציבור לא הכיר אותו. מבחינת השלטונות הבריטיים, הוא הסתובב עם כיסוי של מהגרים בניין בשירות הסוכנות היהודית."

מה היה סוד כוחו?

"לבד מכישוריו המקצועיים היה דורי איש ביניים בין הימין לבין השמאל. מבחינת מערכת הביטחון, שהתחלקה בין יוצאי הצבא הבריטי במלחמת הער לם השנייה לבין אנשי ההגנה והפלמ"ח שנסארו בארץ, דורי היה מקובל על הכול - מה גם שדברו לו את שירותו בצבא הבריטי במלחמת העולם הראשונה. גם כשלא הסכים בכל עם בן-גוריון, הוא היה איש אמונו. כשנשאל על כך היה אומר כי 'אי אפשר להילחם בתופעת טבע', אך הוא נתן להבין שאם זה היה תלוי בו, היה נוהג אחרת."

גם אישיותו הייתה שונה. הדברים נכונים בהשוואה לזו של ד"ר משה סנה, ראש המפקדה הארצית של ההגנה, שהיה גם פוליטיקאי,

כמו גם בהשוואה לדמותו של יצחק שדה, מפקד הפלמ"ח, שאופיו הד כיר חייל המסתער על גב ג'יפ דהר. על דורי נאמר שהוא בבחינת מים שקטים שחודרים עמוק, ומפ"קד שהחלטותיו שקולות. "מעבר לשקט שהקרין, דורי היה דייקן מאין כמוהו ורודף של מות. הוא רדש משמעת ללא ער רדין ומצוינות", מסביר ד"ר נאור. תכונות אלו גלשו גם לתפקידו האזרחי, כששימש ראש הטכניון. "היום, כשהטכניון מתגאה בשלר שזה זוכי פרס נובל, אפשר לומר שזה התחיל בדורי. כשפשט את מדיו ב-51' ועבר לנשיאות המרסד האקדמי, טענו כנגדו שהביא לשם את שיטות הצבא. טרודנטים הגיפו כנגדו כרוזות, שעליהן נכתבו סיסמאות כמו 'כאן לא צבא'. בשבילו, זו הייתה מחמאה."

"לא עת לחגוג"

דורי נקרא לפיקוד על ההגנה לאחר ששימש בשנות ה-30 מפקד הארגון בחיפה. בימי 'זומה ומגדל' הוא היה מפקד הפעולה בחניתה, וגם פעל לצדו של אורד יונגייט. כנגד דברי המלעיוזים, שקובלים על דורי שלא השתתף בהקמת הפלמ"ח, אומר ד"ר נאור כי מדובר ב"שטות מוחלטת". לדבריו, לא רק שהיה מהתומכים הבולטים בהקמת פלוגות המחץ, ברשותו גם מניית בהמצאת השם. כמפקד ההגנה הוא גילה נאמר נוח למפקד העל "הבלתי מוכתר" של הארגון, אליהו גולומב, ותיאר אותו כ"מגדלור מבריק". בניגוד גמור, יחסיו עם משה סנה, שמרנה לראש המפקדה הארצית שנה וחצי לאחר שהגיע לפולין, הביאו את דורי לסף ההתפטרות כמה פעמים. הוא עזב לבסוף את תפקידו, אם כי לא את הארגון, ב-45'. עם זאת, מעולם לא מונה לו מחלף כמפקד הארגון ותחתיו באו רק ממלאי מקום. הוא יצא לארץ צות הברית כשליח ההגנה למשך שנה וחצי, ובעצם היה ממונה על פעולות הרכש הישראליות באמריקה. ירוש, טדי קולק, אמר כי "כדי להיות ראש המשלחת בארץ צות הברית דורי היה צריך להיות כמעט סופרמן, ולטפל באלף ואחד נושאים". בן-גוריון עצמו אף הצהיר על חשיבות שליחותו של דורי באר"ב כאבן דרך מכרעת להקמת המדינה.

כששב ארצה ב-1947 התב"קש לסור לאירופה ולברוק את פעילות השליחים של המדינה שברוך. המפקד הקפון הכין ד"ח חמור על הבכונות שנהגה בקרב השליחים, והגיש אותו לממונים עליו. עם זאת, עם בואו חזרה

מדרכי נאור הרמטכ"ל הראשון יעקב דורי

עטיפת הספר

לישראל, רצה את הפניות הרבות לשוב לכהן כרמטכ"ל, עד שבן-גור ריחן הטיל את מלוא כובד משקלו בסוגיה. דורי, שכונה אז 'דן' בהגנה, קיבל את הדין ושימש מפקד ההגנה במשך כמעט שנה. זכור בעיקר יחסו החמור והזהיר לשמר זה שאחרי קבלת החלטת החלוקה בכ"ט בנובמבר, כשניסו למשוך אותו למעגלי הדיקודים ברוחבות. "לא עת לחגוג", קבע והכריז על כוננות גבוהה. על פעילותו באותן שנים העיב כיב קיבה קשה שלא דפחה ממנו, ודווקא בזמן הקריטי של פני הקמת המדינה נאלץ לעבור ניתוח. הוא התאמץ להגיע לטקס הכרות המדינה והשתדל להמשיך לפעול. למרות מצבו הרפואי של דורי התעקש בן-גוריון שהוא ישמש רמטכ"ל צה"ל הראשון ואף שינה את שמו מרוסטרובסקי לדר. רי. ד"ר נאור מתאר בספרו כיצד דורי היה מעורב בהעברת הרמטכ"ל מתל-אביב לרמת-גן בעיצומה של המלחמה, וכיצד יצא לתקופת הדרמה כשמצבו הרע.

לקראת סוף שנת 49' סיים דורי את תפקידו והחליף בידי מי שהיה ראש אגף המבצעים, יגאל ידן,

אך המשיך בתפקיד צבאי בדרגת רב-אלוף. הדם מוכן, לטענת ד"ר נאור, משום ש"במדיה רבה, דורי היה האיש שהקים את צה"ל". סיום תפקידו אפשר לחייה להמשיך במשפחתו ובעייה. הוא מתאר כאיש משפחה חם, ששלח מסתבים אהבים לרעייתו בנה ולשלושת ילדיו - שאחד מהם, יחזמיאל, מונה לימים לתפקיד קצין הנדסה ראשי בצה"ל. סמל לאהבה הרבה שרחש למשפחתו עולה מהכינויים שבהם פנה לילדיו במכתביו - מיאלקה, צביקה (צבי) וטטולה (איתנה). דורי חזר לחיפה, עיר ילדותו. הוא ניהל ביד רמה את הטכניון, התנגד בעקשנות להקמת אוניברסיטת חיפה והשתדל שלא להיסחף לקלחת הפוליטית - אם כי היה תקופה קצרה סגן ראש העיר חיפה. הוא הזכיר פעמיים כמועמד לנשיאות המדינה והיה מזוהה עם מלחמת ששת הימים לתנועת העבודה, אך הצטרף לאחר ארץ ישראל השלמה. דורי נפטר בינואר 73', בשיבה טובה, ועד אוד רית ימיו אפשר היה לראות אותו מגיע במדים הנושאים את דרגתו לאירועים רשמיים בצה"ל - כיאה למפקדו הראשון.